

КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ЗРОШУВАНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА І ПРОБЛЕМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З НИМ

© Воронянська О.В., к.е.н., доцент
 Таверійський державний агротехнологічний університет

In article are presented the analysis of problems and a direction of development irrigated agriculture in Zaporizhzhia region

Keywords: irrigation, the development concept

Постановка проблеми. Завдання, поставлені аграріям урядовими постановами, потребують мобілізації всіх факторів, що можуть бути задіяні для зростання виробництва зерна, покращання якості зерновиробництва для забезпечення власних потреб країни та експортних амбіцій галузі. Без зрошення досягнути контрольних обсягів виробництва дуже важко, майже неможливо.

Основні матеріали дослідження. Меліорація для південних районів Запорізької області – спасіння від посухи, фактор збільшення валових зборів і покращання якості зерна. Проте, як і кожне явище меліорація має як позитивні, так і негативні риси. По-перше, використання зрошуваних земель передбачає запровадження нових технологій, що повинні ефективно використовуватись на солонцюватих і кислих ґрунтах. Сучасний підхід до технології вирощування зернових культур полягає у гармонійному поєднанні технології хімічної меліорації із сівозміною, в структурі якої переважають сільськогосподарські культури з високим рівнем адаптації до кислого чи лужного середовища ґрунту. Більш ретельне дотримання розроблених нормативів співвідношення між органічними і мінеральними добривами. Вважаючи, що останні роки майже нічого не робилось щодо зменшення негативного впливу на ґрунти зрошення, особливу увагу треба приділити покращенню кальцієвого режиму кислих і солонцевих ґрунтів та, що має надзвичайне значення, локальному застосуванню хімічних меліорантів [4].

У зв'язку з цим добриво треба вноси-

ти органічно-мінеральне комплексної дії, збагачене на кальцій, яке є високобуферним з високою ємністю поглинання, що сприяє утриманню великої кількості мінеральних солей і поступовому віддаванню їх рослинам. При цьому покращуються фізико-хімічні властивості ґрунту, збільшується ємність вологи за рахунок властивості утримувати вологу в гранулах випроков тривалого часу та ґрунт стає більш пухким, знижується його об'ємна маса. При використанні органічно-мінеральних добрив не відбувається засолення ґрунтів, що спостерігається при використанні високих доз мінеральних добрив.

Застосування органічно-мінеральних добрив сприяє широкому використанню місцевих кальцієвмісних сировинних ресурсів (вапняків, фосфоритів, сапропелів, торфу, перегною тощо).

Незважаючи на низку переваг використання зрошення в підприємствах Запорізької області, наприклад, в 2011 році 82,2% зрошуваних земель не поливались (табл. 1) [3].

Причини такого положення багато: шна послуг зрошення, технічна недосконалість, погіршення технічного стану внутрішньогосподарських зрошувальних систем, недостатня кількість та слабка оновлення парку дощувальних машин, порушення технологічної цілісності зрошувальних систем.

По-друге, треба наголосити, що меліорація сприяє водній ерозії родючих ґрунтів, тому вона може охоплювати щонайбільше 4% рівнинної української території та всього до 8–9% орних земель.

Таблиця 1

Наявність зрошуваних земель
(станом на 01.01.2012 року)

Райони області	Площа зрошення, тис. га	Відсоток від площі зрошуваних земель в районі
Вільнянський	19,1	93,2
Запорізький	15,6	95,1
К-Дніпровський	22,3	90,3
Василівський	24,5	91,8
Оріхівський	3,2	100,0
Великобурзівський	15,5	78,3
Михайлівський	26,0	93,9
Токмакський	14,6	92,4
Пологівський	5,1	69,9
Куйбишевський	1,2	100,0
Розівський	1,7	100,0
Чернітський	1,2	100,0
Веселівський	10,5	45,5
Мелітопольський	0,3	100
Якимівський	37,0	73,1
Всього по області	197,8	82,2

Порушення цих обмежень може призвести до неминучих серйозних, подекуди необоротних змін в екосистемах, зокрема виснаження, ерозія, підтоплення, засолення ґрунтів.

До того ж, штучне зрошення може також призводити не до зростання, а до зниження родючості полів. Тому що порушується усталений тепловий режим повітря і ґрунту (випаровування води після поливу забирає багато тепла), скорочується вегетаційний період розвитку рослин тощо. Негативні наслідки непрофесійних дій можуть бути ще більш руйнівними, якщо збільшення площі зрошення є науково не обґрунтоване.

Концепція розвитку зрошуваного землеробства агропромислового комплексу Запорізької області передбачає внесення відповідних положень до законопроекту № 3448 «Про внесення змін в деякі законодавчі акти України відносно викорис-

тання меліоративних земель і меліоративних систем» та проекту закону України «Про консолідацію земель» і нової редакції закону України «Про меліорацію земель». Зміст розроблених пропозицій полягає в наступному:

- розробити порядок передачі внутрішньогосподарської мережі зрошувальних систем в концесію, довгострокову оренду і корпоративне використання;
- розробити порядок розробки «Проектів землеустрою на зрошуваних землях»;
- розробити порядок використання зрошуваних земель;
- удосконалити механізм державної підтримки високоефективного використання зрошуваних земель шляхом підвищення корпоративної ролі держави;
- розробити порядок розриву договорів оренди земельних ділянок з неефективними користувачами.

- удосконалити механізм надання зрошуваним землям статусу території пріоритетного розвитку з відповідними пільгами;

- запропонувати створення державної акціонерної компанії з ефективного використання внутрішньогосподарських меліоративних систем шляхом передачі вказаних мереж цієї компанії;

- ініціювати прийняття «Стратегії розвитку зрошування земель в Україні на період до 2020 року»;

- запровадити прийняття Державної комплексної програми розвитку зрошування в Україні на період до 2020 року [2].

Висновки. Розширювати поливні землі повинно з урахуванням науково-обґрунтованих площ, аби уникнути негативних наслідків непродуманих рішень. Проте, технічне удосконалення зрошувальних систем, використання органічно-мінерального добрива, оптимальних доз поливу та інші заходи сприятиме нарощуванню обсягів вирощування зернових культур та підвищенню якості зерна.

Література.

1. План заходів щодо розширення площ зрошуваних земель у Запорізькій області та забезпечення їх ефективного використання на період до 2017 року [Електронний ресурс] – Джерело доступу: <http://www.zoda.gov.ua/images/article/original/000035/35999/070414n116d.pdf>
2. Концепція розвитку зрошуваного землеробства агропромислового комплексу Запорізької області [Електронний ресурс] - Джерело доступу: <http://www.zovh.zp.ua/files/Konceptcia.pdf>
3. Звіт щодо виконання Запорізьким облводресурсів заходів у 2013 році та завдання на 2014 рік [Електронний ресурс] - Джерело доступу: <http://www.zovh.zp.ua/work/zvit/rez2013.pdf>
4. Ромащенко М.І. Роль зрошення в забезпеченні сталого ведення аграрного виробництва в умовах природно-кліматичних змін [Електронний ресурс] – Джерело доступу: amdi.org.ua/docs/Romaschenko.ppt;

УДК: 631.3:504.062

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

© Завадських Г.М., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

The concept of ecological and economic security of agricultural production, the necessity of a comprehensive consideration of environmental factors for the development of agricultural production in intensely competitive basis

Keywords: ecological and economic security, environmental issues, environmental protection, natural resources ecosystem

Постановка проблеми. Процеси трансформаційної перебудови аграрного сектора не повною мірою враховують дієвість заходів з природокористування і охорони навколишнього середовища, а в екологічному регулюванні, застосування ринково-орієнтованих економічних методів господарювання є недостатнім. Тому особливої уваги набуває необхідність формування еколого-економічної безпеки аграрного сектора, яка є невід'ємною складовою національної безпеки та необхідною умовою існування та розвитку будь-якої виробничої або економічної системи.

Розгляду питань еколого-економічних проблем економіки та аграрного виробництва присвячені наукові дослідження багатьох вітчизняних і закордонних вчених: О. Ф. Балацької, І. К. Бистряка, Г. Д. Гуцуляка, Б. М. Данили-

шина, Я. В. Ковалю, Л. Г. Мельника, П. О. Мосіюка, О. Г. Мордвінова, П. Т. Саблука, В. М. Трегобчука, М. М. Федорова, Т. О' Ріордана, С. Траджілі та ін. Питанням екологізації, екологічності, екоємності й екологічної оцінки аграрного виробництва присвячені дослідження багатьох провідних вчених України: В.С. Кравцова, С.І. Дорогунцова, П.П. Боршевського, Б.М. Данилішина, О.І. Карішевої, Е.В. Мишенина, Н.В. Мишениної, Б.А. Семененка, Т.В. Токарева, М.К. Шапочки та інших.

Основні матеріали дослідження. Особливістю агропромислового виробництва є те, що воно здійснюється в навколишньому природному середовищі. Екологічна орієнтованість загальнонаціональних економічних інтересів України проявляється у необхідності забезпечення екологічної безпеки країни.

у тому числі на перспективу раціонального використання природних ресурсів; скорочення забруднення навколишнього природного середовища; збереження та відтворення природного довкілля людини; екологізації виробництва і суспільства [2]. Отже, економічна безпека аграрного сектора має пряму залежність від стану екологічних систем. Її забезпечення не може бути відокремлено від екологічних основ розвитку виробничої сфери.

Такий взаємозв'язок необхідно розглядати через поєднання соціально-екологічних та економічних засад, які містять: систему екологічних і соціально-економічних показників розвитку галузі, технологій та управління в аграрному секторі; визначення доцільності природоохоронних заходів з точки зору соціальних, економічних та екологічних критеріїв; формування екологічно безпечної техніко-технологічної бази галузі; стимулювання використання екологічно безпечних систем землеробства; оновлення основних засобів з урахуванням їх еколого-економічної ефективності, а також заборону експлуатації об'єктів, які забруднюють довкілля і здійснюють негативний вплив на всі види природних ресурсів [1].

Дотримання екологічних вимог у галузі має стати виключно обов'язковим для усіх суб'єктів ринку. Становленню еколого-економічної безпеки сприятиме формування відповідного організаційно-економічного механізму, який зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у даному напрямку. Отже,

науково-методологічний підхід до формування еколого-економічної безпеки розвитку аграрного сектора має бути системним, з урахуванням екологічних, економічних та соціальних чинників [3]. Становленню еколого-економічної безпеки сприятиме формування відповідного організаційно-економічного механізму, який зумовлює необхідність подальших наукових досліджень у даному напрямку з метою забезпечення можливостей у підвищенні пріоритетності екологізації виробництва.

Екологічні проблеми сьогодні є одними з найбільш глобальних і важливих, що є актуальним на даний час. У сільському господарстві система природокористування має передбачити формування високопродуктивних і екологічно стійких агроландшафтів, забезпечення розширеного відтворення родючих ґрунтів внаслідок формування та реалізації системи ґрунтозахисних природоохоронних заходів.

Висновки. Сільськогосподарське виробництво, як підсистема економіки в цілому, повинно зростати до певної рівноважної межі, яка дозволить встановити стабільний стійкий стан на основі дотримання економічної доцільності та екологічної безпеки. Отже, сучасне виробництво повинно базуватись на природній здатності екосистеми переробляти та знешкоджувати відходи й відновлювати ресурси. Забезпечити такий шлях розвитку покликана біоекономіка, яка є основою сталого розвитку як сільськогосподарського виробництва, так і економіки в цілому.

Література.

1. Гейдт О. П. Еколого-економічні проблеми аграрного виробництва в регіоні та напрями їх вирішення [Електронний ресурс] / О. П. Гейдт // Ефективна економіка. – 2011. – № 12. – С. 11-19.
2. Мельник Л. Г., Карінцева О. І. Методи оцінки екологічних втрат / Л. Г. Мельник, О. І. Карінцева – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 288 с.
3. Мельник Л. Г., Шапочка М. К. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням : підручник / Л. Г. Мельник, М. К. Шапочка – Суми : ВТД «Університетська книга», 2005. – 759 с.